

¹ Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України
Україна, 01001 м. Київ, вул. Терещенківська, 2

² Південний науковий центр НАН України і МОН України
Україна, 65044 м. Одеса, пров. Удільний, 6

³ Національний ботанічний сад ім. М.М. Гришка НАН України
Україна, 01014 м. Київ, вул. Тімірязєвська, 1

НОВІ ЗНАХІДКИ РІДКІСНИХ МОХІВ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Наведено відомості щодо нових знахідок на півдні України *Didymodon tophaceus*, *Hypnum vaucheri*, *Neckera pennata*, *Eucladium verticillatum*, *Fontinalis antipyretica* та інших рідкісних для Степу і прилеглих районів Лісостепу видів мохів. Рекомендуються створити природно-заповідні об'єкти у місцях зростання деяких видів.

В останні роки під час дослідження флори південних областей України авторами було знайдено низку цікавих мохів. Деякі з них (*Eucladium verticillatum*, *Fontinalis antipyretica*) вважали зниклими зі степової смуги, інші (*Didymodon tophaceus*, *Hypnum vaucheri*, *Neckera pennata* тощо) є рідкісними в Степу і прилеглих районах Лісостепу. У статті йдеться про ті види, для яких відомо, як правило, не більше 10–15 місцезнаходжень у рівнинній Україні.

Brachythecium reflexum (Starke) B.S.G. Епіфітний вид. В Україні спорадично трапляється в Карпатах [3]. На рівнині був знайдений на Покутті, Розточчі та в центральній частині Поділля: Хмельницька обл., Старокостянтинівський р-н, поблизу с. Пеньки, 10.06.1988 [7]. Зібраний В.М. Вірченком в Одеській обл., Савранському р-н, на пн.-сх. від с. Кам'яне, на правому березі р. Південний Буг, на основі в'яза, 15.10.2000.

Didymodon tophaceus (Brid.) Lisa. Кальцефільний мох. Поширений переважно в Карпатах, на Поділлі та в Криму; поодинокі знахідки цього виду відомі з Придніпровської височини і сходу Причорноморської низовини [1]. Нами знайдений в Одеській обл.: Красноокнянський р-н, око-

лиці с. Розівка, на затінених вапняках, по яких збігає вода, 11.10.2002.

Eucladium verticillatum (Brid.) B.S.G. Кальцефільний вологолюбний мох, що спорадично трапляється в Карпатах та Криму, рідко – на рівнині [1]. За даними М.Ф. Бойка [4], єдине місцезнаходження цього виду в Степу (околиці с. Роздольне Старобешівського р-ну Донецької обл.) нині не збереглося. Він двічі знайдений нами в Одеській обл.: Красноокнянський р-н, околиці с. Розівка, на затінених вапняках, по яких збігає вода, 11.10.2002 (разом з *Didymodon tophaceus*); Іванівський р-н, біля с. Северинівка, "Кам'яна балка", в дуже затіненому і вологому місці на відслоненнях вапняків, 16.10.2002.

Fontinalis antipyretica Hedw. Найчастіше цей мох поселяється на камінні та деревині у річках та озерах; його також знаходили на болотах, болотистих луках, в обводнених вільшняках [3]. В Україні місцезнаходження виду вказували для 19 областей, проте нині він трапляється тільки в деяких з них. Так, *F. antipyretica* повторно не виявлено в околицях Києва [6]. Сучасні дослідники не знаходили його на території Лівобережного Лісостепу [8]. Вважалося, що цей вид зник зі Степу [4]. Однак у 2001 р. *F. antipyretica* знайшли тут у двох пунктах: Луганська обл., Лугутинський

р-н, околиці с. Першозванівка, на камінні в притоці р. Луганчик; там саме, на пісковиках у притоці р. Ольховка, між с. Круглик та селищем Лісне, зібраний М.М. Перегримом. На думку авторів, цей вид потребує охорони, оскільки місцеве населення збирає і продає його для утримування в акваріумах.

Hypnum vaucheri Lesq. Вид зрідка трапляється на вапняках і трав'янистих крейдяних схилах, у щілинах скель. Був відомий з Карпат, південного сходу України та Криму [3]. Наводимо нову його знахідку на Півдні: Одеська обл., Іванівський р-н, біля с. Северинівка, "Кам'яна балка", на освітлених вапняках, 16.10.2002.

Neckera pennata Hedw. Вид зростає на стовбурах листяних дерев і скелях; частіше трапляється в горах, ніж на рівнині. Знайдений на Розточчі, на всьому Українському Поліссі; в Лісостепу відомий з Вінницької обл., а в Степу – з Дніпропетровської [3]. Нами зареєстрований на півдні Подільської височини: Одеська обл., Фрунзівський р-н, околиці с. Павлівка, урочище "Соша", на стовбурі ясена в дубовому лісі, 10.10.2002.

Orthotrichum lyellii Hook. et Tayl. Епіфітний мох, в Україні переважно відомий з нечисленних місцезнаходжень у Карпатах та Розточчі [2]. Був знайдений В.М. Вірченком на південних відрогів Подільської височини: Одеська обл., Фрунзівський р-н, околиці с. Павлівка, урочище "Соша", на стовбурі ясена в дубовому лісі, 10.10.2002.

Pohlia annotina (Hedw.) Lindb. Епігейний мох, у рівнинній Україні трапляється спорадично [2]. Для степової зони його місце зростання вказував М.Ф. Бойко [5], проте не зазначаючи конкретне місцезнаходження. Нами знайдений на території Миколаївської обл.: Арбузинський р-н, околиці м. Южноукраїнськ, на пухкому ґрунті під каменем, 22.05.2001 (разом з папороттю *Asplenium septentrionale* (L.) Hoffm.).

Слід зазначити, що частина наведених рідкісних видів мохів уже охороняється. Так, *Neckera pennata* і *Orthotrichum lyellii* зростають у межах державного ботанічного заказника "Павлівський" (Одеська обл.), *Pohlia annotina* – на території регіонального ландшафтного парку "Гранітно-степове Побужжя", а *Fontinalis antipyretica* (околиці с. Першозванівка Лутугінського р-ну Луганської обл.) знайдено на території майбутнього регіонального ландшафтного парку "Зелене намисто Донбасу". У виявленому нами другому локалітеті фонтиналиса (між с. Круглик та с. Лісне) доцільно створити заказник місцевого значення. Заповідання потребує і "Кам'яна балка" (Одеська обл.), де на вапняках трапляються раритетні види *Eucladium verticillatum* та *Hypnum vaucheri*.

1. Бачурин Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. – К.: Наук. думка, 1988. – Вип. 2. – 180 с.

2. Бачурин Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів Української РСР. – К.: Наук. думка, 1989. – Вип. 3. – 176 с.

3. Бачурин Г.Ф., Мельничук В.М. Флора мохів України. – К.: Академперіодика, 2003. – Вип. 4. – 256 с.

4. Бойко М.Ф. Редкие виды бриофлоры степной зоны европейской части СССР // Ботан. журн. – 1991. – 74, № 5. – С. 759–766.

5. Бойко М.Ф. Анализ бриофлоры степной зоны Европы. – К.: Фитосоцицентр, 1999. – 180 с.

6. Вірченко В.М. Бриофлора лесопарковой зоны г. Киева и ее изменение за последние 100 лет // Бриология в СССР, ее достижения и перспективы (Львов, сент. 1991): Сборник статей. – Львов, 1991. – С. 42–46.

7. Вірченко В.М., Болух В.О. Рідкісні для рівнинної частини УРСР мохоподібні // Укр. ботан. журн. – 1989 – 46, № 3. – С. 71–76.

8. Гапон С.В. Анотований список мохоподібних // Безсудинні рослини Лівобережного Лісостепу України (ґрунтові водорості, лишайники, мохоподібні). – Полтава: Верстка, 1998. – С. 108–130.

Рекомендував до друку О.Б. Блюм

В.М. Вирченко¹, Е.Н. Попова², Н.Н. Перегрим³

¹ Інститут ботаники ім. Н.Г. Холодного НАН України, Україна, г. Київ

² Южный научный центр НАН Украины и МОН Украины, Украина, г. Одесса

³ Национальный ботанический сад им. Н.Н. Гришко НАН Украины, Украина, г. Киев

НОВЫЕ НАХОДКИ РЕДКИХ МХОВ НА ЮГЕ УКРАИНЫ

Приведены сведения о новых находках на юге Украины *Didymodon tophaceus*, *Hypnum vaucheri*, *Neckera pennata*, *Eucladium verticillatum*, *Fontinalis antipyretica* и других редких для Степи и прилегающих районов Лесостепи видов мхов. Рекомендуется создать природно-заповедные объекты в местах произрастания некоторых видов.

V.M. Virchenko¹, O.M. Popova², M.M. Peregrym³

¹ M.G. Kholodny Institute of Botany of National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

² Southern scientific centre of National Academy of Sciences of Ukraine and of Ministry of Education and Science of Ukraine, Ukraine, Odessa

³ M.M. Grishko National Botanical Gardens of National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Kyiv

THE NEW FINDINGS OF RARE MOSSES ON SOUTH OF UKRAINE

New findings on south of Ukraine *Didymodon tophaceus*, *Hypnum vaucheri*, *Neckera pennata*, *Eucladium verticillatum*, *Fontinalis antipyretica* and other rare species of mosses for of Steppe and of adjacent districts of Forest-Steppe are given in the article. Creation reservations in habitats some species are recommended.